

Данило
ЯНЕВСЬКИЙ

*Роман
Шухевич.
Портрет
на тлі епохи*

Харків
«ФОЛІО»
2023

Вступ

Про кого і про що цей текст

Книга, яку ви, шановний/шановна читачу, тримаєте в руках, — про людей.

Не про всіх, а головним чином лише про тих молодих і не дуже молодих чоловіків і жінок, хлопців і дівчат, які народилися в останні десятиліття століття XIX та в перші двадцять років XX століття. Народжувались як піддані Австро-Угорської монархії, зростали, старілися в «другій» Речі Посполитій — в Східній Галичині та на Волині, які є складовою та невід'ємною частиною сучасної держави Україна. Частина з них мала за малу Батьківщину ту частину Галичини, яка тепер є складовою та невід'ємною частиною Польської Республіки. Всі вони були її громадянами. Всі вони були українцями. Всі вони були греко-католиками та православними.

Як згодом з'ясувалося, цей «набір» даних при народженні для більшості з них виявився фатальним. Під тиском непереборних зовнішніх обставин вони, а в більшості це були сільські хлопці та дівчата, були змушені взятися за зброю. Абсолютна більшість із них загинула.

«За даними радянських каральних органів, — читаємо у класичному нині дослідженні, — котрі воювали з повстанцями, впродовж 1944 р.:

- 57 405 вояків УПА вбито;
- 50 387 взято в полон;
- 15 990 здалися самі;
- усього — 123 782 чоловіка;
- 95 083 — за перші чотири місяці 1945 р.;
- загалом 218 865 чоловік»¹.

Отже, ця книга про людей, що загинули. Лише деяким з них пощастило — на віки вічні залишити рідні землі, пустити коріння чи то в країнах європейських, чи то за океаном. Якщо це можна назвати щастям.

Написати та зрозуміти їх історію — означає написати та зрозуміти історію і нашої країни, і її народу, зрозуміти історію тисяч українських родин.

Написати і зрозуміти їх історію — означає написати і зрозуміти історію землі, просоченої людською кров'ю, річок, кров'ю переповнених, гір, завалених трупами, міст і сіл, що обезлюдніли.

Написати їх історію — означає написати історію Смерті. Смерті, яка запанувала над нашим народом.

Яка ввійшла до кожної оселі. Яка стала змістом життя кожного українця і всіх мешканців тої землі загалом.

Щоденне очікування неминучої і, як правило, мученицької смерті стало колективним підсвідомим цілого

¹ Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917—1953 рр.: суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. У 2 кн. — Кн. 2. — Київ, 1994. — С. 604.

народу. Очікування смерті записано на клітинному рівні: впродовж останнього десятиліття практично вся Україна кожного року щоденно вбирається і вбирається в чорний колір.

Колір смерті, який став кольором буденного життя.

Ця книга про життя, змістом якою стала смерть.

Ця книга про смерть, яка стала змістом життя.

Ця книга про життя, яке стало гіршим за смерть.

Примірник, який ви тримаєте в руках, — органічне продовження попереднього — «Бандера, Шухевич, Мельник, Коновалець, Стецько, Сташинський, Судоплатов. Портрет на тлі епохи».

Цей том «Великого наукового проекту» — про історію збройного опору/боротьби/спротиву, як завгодно це назвіть, частини українського населення сучасних західних областей України, а також деяких прикордонних районів сучасної Польщі — Холмщини та Підляшшя.

Конкретно: Волинської, Дрогобицької (сучасний Дрогобицький район Львівської обл.), Закарпатської, Станіславівської (сучасна Івано-Франківська), Львівської, Рівненської, Тернопільської, Чернівецької. Холмщина —

Обкладинка

Україна. Адміністративна карта. Джерело: <https://www.imbf.org>

Холмщина.
Джерело: <http://lemky.lviv.ua/?cat=10/>

це території, розташовані на захід від середини Західного Бугу. Підляшшя — території уздовж середньої течії тої самої річки.

В цьому тексті ви неодноразово зустрічатимете термін «Закерзоння». Згідно з популярним та загальнодоступним джерелом, це публіцистична назва низки історико-етнографічних земель загальною площею майже 20 000 кв. км вздовж сучасного українсько-польського кордону, а саме: Лемківщини, західної Бойківщини, Надсяння, Любачивщини, Холмщини, Підляшшя.

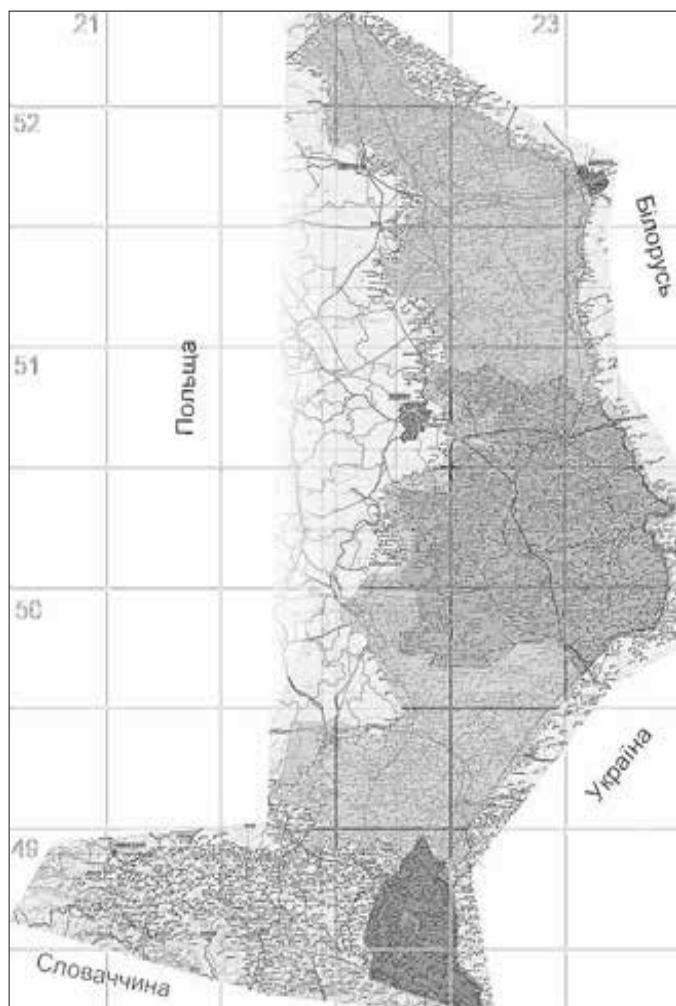
До початку Другої світової війни ці території перебували у складі Польщі, Румунії, СРСР, Чехословаччини та Угорщини, а після її початку у складі нацистської Німеччини (т. зв. Генерал-губернаторство) та її спільників — Румунії (Буковина, адміністративна назва в перекладі українською «Цинут Сучава») та Угорщини (Закарпаття, адміністративна назва «Підкарпатська Русь»/«Підкарпатський Край»).

Саме на цих «українських етнічних землях» націоналісти мріяли розбудувати свою «Україну», яку називали

Підляшшя.
Джерело: <http://baitsar.blogspot.com>

Українська Самостійна Соборна Держава (УССД). Саме за цю ідею вони гинули без числа впродовж 30—50-х років ХХ ст.

Закерзоння. Джерело: <https://www.pinterest.com>

Європа. 1923 р. Суспільне надбання

Насамкінець вважаю необхідним наголосити окремо на обставинах, які вперто, послідовно, принципово ігнорували та ігнорують покоління українських і не тільки дослідників поза країнами їх проживання.

По-перше і найголовніше: ця історія не є частиною історії України. Вона є частиною історії Польщі.

По-друге: в 1943—1946 рр. на території сучасних областей Західної України та східних — Польщі мала місце кривава різанина поміж озброєними іррегулярними/партизанськими загонами громадян Другої Речі Посполитої польського та українського походження.

По-третє: ще один суб'єкт процесу, активний її учасник — партизанські загони, а також «легендовані»

Європа. 1940 р.
Суспільне надбання

Українська Самостійна Соборна Держава.
Джерело: <http://urp1990.com.ua>

під УПА загони МГБ, які підпорядковувалися комуністичному, радянському керівництву. В їх лавах перебували в тому числі й громадяни СРСР українського походження. В цьому сенсі коректно говорити не тільки про війну між різними етнічними групами громадян Польщі, але і про «внутрішньоукраїнську» війну, яка тривала на наших землях від 1914 р. і згасла хіба наприкінці 50-х.

Четверте: ані сучасна держава Україна, ані її громадяни не несуть відповідальності за дії, вчинки та злочини, які, можливо, вчиняли, вчиняють і будуть вчиняти етнічні українці, громадяни американських та європейських держав.

«Легендована» спецгрупа МГБ.
Джерело: <https://odnarodyna.org/>

П'яте. Абревіатури ОУН і УПА, які для частини сучасних громадян України та Польщі (й не тільки для них) злилися в нерозривну органічну цілість. Насправді — залежно від року та країни — цими назвами користувалися різні збройні формування та політичні групи, відмінні між собою за ідеологічними орієнтаціями.

Шосте. Треба ясно розуміти: ОУН та її «матір» Українська військова організація від 1921 р. і, підозрюю, впродовж наступних десятиліть діяли, як мінімум, під щільним «наглядом» (назвемо це так) радянських, німецьких, польських, литовських, італійських, британських, американських спецслужб.

Ці тези вже не потребують доказів: сучасні дослідники довели це як $2 + 2 = 4$. Треба лише зняти окуляри, прочистити вуха, витягти вишивату з мізків і вже тоді спробувати зрозуміти самоочевидність цих наративів.

Всі подробиці, пруфи, ілюстрації — на наступних сторінках. Читайте, перевіряйте, спростовуйте.

Розділ 1

Що таке українські етнічні землі, скільки їх було і де вони знаходилися

Теоретики та практики Організації Українських Націоналістів нараховували декілька цих «етнічних українських земель». Погляньмо на них тверезим оком. Спробуємо оцінити масштаб в недалекому майбутньому театру бойових дій. Оцінити в цифрах: площі, території, державну приналежність, населення, національний склад. Дивно, але факт: жоден з відомих мені дослідників ніколи цього не робив! Воно й не дивно: оперувати неіснуючими поняттями і красиво, й просто, і почесно.

Перший-ліпший приклад: «Україна у Другій світовій війні». В чому проблема? — запитаєте. Саме в цьому! Адже ніякої такої «України» в списку країн-учасників тої війни не зазначено²! А що існувало? А існувала Українська Соціалістична Радянська Республіка, та й то не самостійно, а у складі СРСР! Так що коректно було би назвати такий опус «УРСР у складі СРСР у Другій світовій війні». Адже наука на то вона і наука, що має оперувати точно визначеними дефініціями.

² https://uk.wikipedia.org/wiki/Друга_світова_війна

Але повернімося до дефініції «Українські етнографічні землі».

Доповідаю: станом на 1 вересня 1939 р. оунівці нараховували шість «етнічних українських земель»: УСРР, а також 4 — у складі Польської держави, по одному — у складі Угорщини та Королівства Румунії.

Оглянемо їх по черзі.

Українська (несамостійна) Соціалістична Радянська Республіка у складі СРСР

Територія комуністичного українського державного утворення у складі СРСР неодноразово змінювалася. І завжди в бік розширення. Цифри такі.

Населення:

- 1937 р.: 28,4 млн;
- 1939 р.: 31 млн;
- 1959 р.: 42 млн.

Членів Комуністичної партії (більшовиків) України:

- 1929 р. (тобто в рік заснування ОУН): 231 000;
- 1934 р.: 453 000;
- 1938—1940 рр.: 521 000 (63 % — етнічні українці);
- 1946 р.: 320 000.

Це — часи до- та післявоєнні.

В часи воєнні, тобто в 1941—1944 рр., на окупованій Німеччиною та її сателітами території УРСР за офіційними даними діяло 25 підпільних обласних комітетів КП(б)У, 220 міських, 3500 організацій та груп, загальною чисельністю більше 100 000 осіб, а також 60 партизанських з'єд-

Волинське воєводство. Суспільне надбання

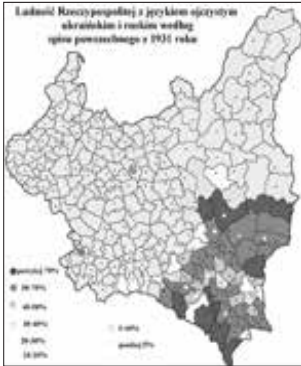
нань, 2000 загонів із не встановленою до сьогодні кількістю осіб, але рахунок іде на «сотні тисяч», причому доля комуністів не перевищувала 14 %³.

Друга Річ Посполита

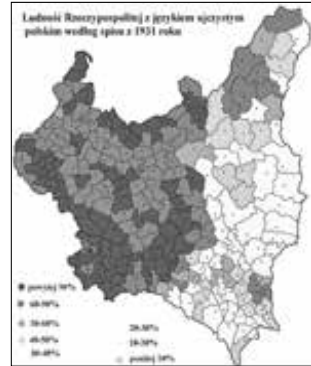
Адекватну картину малюють результати перепису 9 грудня 1931 р.⁴: все населення (питання про національність не ставилося) — 32 108 000, польськомовних — 21 835 000, а решта — мови т. зв. «національних меншин».

³ https://esu.com.ua/search_articles.php?id=4431

⁴ [https://uk.wikipedia.org/wiki/Перепис_населення_Польщі_\(1931\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Перепис_населення_Польщі_(1931))

Населення Польщі за мовною ознакою (українська — темно-сірий колір). Перепис 1931 р. *Суспільне надбання*

Населення Польщі за мовною ознакою (польська — темно-сірий колір). Перепис 1931 р. *Суспільне надбання*

У відсотках картина така:

- поляки — 68,91 %;
- українці — 10,10 %;
- євреї — 7,80 %;
- староукраїнська — 3,82 %;
- білоруська — 3,10 %;
- німецька — 2,32 %;
- тутейша — 2,32 %;
- іврит — 0,36 %;
- російська — 0,43 %;
- литовська — 0,26 %;
- чеська — 0,12 %;
- не вказано — 0,12 %;
- інші — менше 0,04 %.

Якщо до українців додати всіх, хто вказав рідною староукраїнську (1 219 647) та тутейшу (707 088, а це могли бути і етнічні білоруси), то верхня межа кількості україн-

Львівське воєводство. Суспільне надбання

Тернопільське воєводство. Суспільне надбання

ського населення в передвоєнній РП — 5 148 710 осіб. Інакше кажучи: мобілізаційний ресурс польського населення перевищував ресурс українського в 6 разів!

Як вважали теоретики українського націоналізму, у складі повоєнної Польщі перебували такі «українські етнічні землі»:

— Волинське воєводство. 36 572 кв. км, майже 2 100 000 мешканців (68 % українців, 17 % поляків, решта — інші національності; тут і далі — дані перепису 1931 р.);

Холмський повіт. Суспільне надбання

Закарпаття (Карпатська Україна, Підкарпатська Русь).
Суспільне надбання

— Львівське воєводство: 30 751 кв. км, 3 127 409 населення (57 % поляків, 34 % українців, решта — інші національності);

— Тернопільське воєводство: 17 731 кв. км, 1 600 000 мешканців, 49 % поляків, 45,5 % українців, решта — інші національності;

— Холмський повіт (Холмщина та Підляшшя) у складі Люблинського воєводства: 162 340 населення, 75 % поляків, 8 % українців + Грубешівський повіт: 129 957, в т. ч. 78 % поляків, майже 15 % українців + Томашівський повіт: 121 124 населення, в т. ч. 75 % поляків, 17 % українців + Більський повіт: 116 266 населення: 91 % поляків, 6 % українців + Володавський повіт: 113 566 населення, 76,5 % поляків, 8,5 % укра-

їнців + Радинський повіт: майже 100 000 населення, 85 % поляків, 0,3 % українців.

Загалом: 743 253 особи, абсолютна меншість — українці.

Реальність детермінувала дві можливі стратегії і тактики дій легальних релігійних (Українська греко-католицька

Митрополит
Андрей Шептицький.
Суспільне надбання

Церква, Предстоятель — Митрополит Андрей Шептицький) та політичних інституцій (Українське національно-демократичне об'єднання) на співіснування, співробітництво, лояльність в обмін на можливості національно-культурного розвитку в межах правового поля, що існувало на той час.

УНДО. *Суспільне надбання*

ЗМІСТ

<i>Вступ.</i> Про кого і про що цей текст	3
---	---

ЧАСТИНА I

<i>Розділ 1.</i> Що таке українські етнічні землі, скільки їх було і де вони знаходилися	15
Українська (несамостійна) Соціалістична Радянська Республіка у складі СРСР	16
Друга Річ Посполита	17
Королівство Угорщина	24
Королівство Румунія	25
Висновки	29
<i>Розділ 2.</i> Збройні сили сторін	31
СРСР	31
Німеччина	32
Польща	33
Румунія	38
Угорщина	38
Оціночне судження	39
<i>Розділ 3.</i> Українські Повстанські Армії	40
Джерела вивчення	40
Відкриті питання	45
Дати народження	47
Контексти народження	50
Попередні висновки	52
<i>Розділ 4.</i> Що таке армія?	54
Визначення терміну	54
Міжнародне право та радянський «закон»	55
Висновок	60
<i>Розділ 5.</i> Хто, де, як і коли створював Українські Повстанські Армії?	62
Версія 1	64
Версії 2, 3	75

Версія 4	80
Версія 5	91
Версія 6	99
Версія 7	103
Версія 8	113
Версія 9	115
Версія 10	117
Розділ 6. УПА: люди	119
Як їх називали?	119
Правовий статус вояків УПА	122
Комбатанти: визначення	124
Комбатанти: реальність	126
Розділ 7. Скільки було комбатантів в УПА?	128
Свідчення причетних	128
Свідчення непричетних	131
Дані дослідників	135
Розділ 8. УПА: соціальний портрет	137
Розділ 9. Війни УПА	139
Питання	141
Розділ 10. Де, хто, як харчувалися і в яких умовах воювали?	143
Розділ 11. Волинський Голокост	154
Розділ 12. Що таке ОУН(с-д)?	160
Дійові особи	160
Політичні розрахунки	168
Розділ 13. Народження «канонічної» УПА	174
Вона «народилася» в якийсь день до 18 грудня 1943 р. Це крайня «нижня» дата	174
Розділ 14. Головний штаб УПА: що це було, коли він виник і як функціонував?	176
Розділ 15. Головний командир та Головний військовий штаб УПА: теорія та практика	184
Розділ 16. Дивізія «Галичина»	191
Розділ 17. 1944 р.: друга окупація	205
СРСР	207
Націоналісти	219

УПА	223
Німці, ОУН, УПА	224
Розділ 18. Українська Головна Визвольна Рада: що, де, коли, хто? Версії	229
Версія 1	231
Версія 2	232
Версія 3	235
Версія 4	236
Версія 5	237
Версія 6	238
Версія 7	243
Розділ 19. Українська Головна Визвольна Рада	246
Засновники	246
«Залишенці»	259
«Президент України»	261
Документи	268
Народно-визвольна революційна організація	278
Розділ 20. 1945 р.	285
УПА й ОУН проти КП(б)У та НКВС/МДБ	285
КП(б)У та НКВС проти УПА, ОУН і цивільного населення	294
Внутрішні війська НКВС/МДБ проти підпілля	297
Розділ 21. 1947—1959 рр.: винищення залишків	302
1947 р.	310
1948 р.	313
1949—1954 рр.	316
5 березня 1950 р.	323
1955—1959 рр.	327
Розділ 22. «Порушення» «соціалістичної» «законності»	331
1944 р.	333
1945 р.	334
1946 р.	336
1947 р.	340
1948—1949 рр.	342
1950—1951 рр.	345
1952 р.	345
1953 р.	345
1954 р.	347

1955 р.	348
1956 р.	348
1957 р.	348
1958 р.	349
1959 р.	349
Розділ 23. Степан Бандера, ОУН(с-д) та УПА	351

ЧАСТИНА II

Розділ 24. Василь Кук: що ми знаємо і не знаємо про «наступника» Романа Шухевича?	357
Що можна почитати на цю тему?	357
Розділ 25. Ким, коли і як довго командував В. Кук і проти кого воював?	360
Розділ 26. Проти кого могла воювати ця «армія»?	361
Розділ 27. «Другі визвольні змагання» та В. Кук	366
Розділ 28. Початки політичної діяльності	368
Розділ 29. Справа Іларія Кука	370
Розділ 30. В. Кук і Золочівська крайова ексекютива ОУН	373
Розділ 31. В. Кук та ОУНи	376
Розділ 32. ОУН: керівники та лідери	377
Розділ 33. Краків	382
Розділ 34. Закарпаття та Словаччина	385
Розділ 35. Мюнхенська угода, Підкарпатська Русь/ Карпатська Україна/Закарпаття	388
Розділ 36. І знову Краків	393
Розділ 37. 22 червня 1941 р. і наступні дні	395
Розділ 38. В. Кук та Київські похідні групи	399
Розділ 39. Що таке Українська Національна Рада?	401
Розділ 40. Похідна група В. Кука	403
Розділ 41. Українські організації та окупаційна адміністрація Генеральної губернії	406

<i>Розділ 42.</i> В. Кук у Львові	410
<i>Розділ 43.</i> В. Кук і Дніпропетровськ	412
<i>Розділ 44.</i> Скільки націоналістів могло бути і було на т. зв. ПівдСУЗ?	417
<i>Розділ 45.</i> 1944 р.	419
<i>Розділ 46.</i> З ким і де мала воювати УПА-Південь?	421
<i>Розділ 47.</i> На Галичині	424
<i>Розділ 48.</i> Кук — «керівник національного підпілля в Україні»	427
<i>Розділ 49.</i> Полон	431
<i>Розділ 50.</i> Останнє звернення	432
<i>Розділ 51.</i> «Тисяча доріг» Василя Галаса та не тільки його	446

ЧАСТИНА ІІІ

<i>Розділ 52.</i> Хто такий В. Галаса?	447
<i>Розділ 53.</i> Що і про які ОУН писав В. Галаса?	451
<i>Розділ 54.</i> Громадяни Польщі українського походження: вибір без вибору	455
<i>Розділ 55.</i> Що було далі? 1939—1941 рр.	459
<i>Розділ 56.</i> Що було далі? 1941—1943 рр.	463
<i>Розділ 57.</i> Націоналісти-підпільники й навколишній світ: як діяти в ньому?	465
<i>Розділ 58.</i> Що було далі? 1944 р.	470
<i>Розділ 59.</i> Що було далі? 1945 р.	473
<i>Розділ 60.</i> Що було далі? 1946 р.	474
<i>Розділ 61.</i> Що було далі? 1947—1948 рр.	476
<i>Розділ 62.</i> Що було далі? 1948 р.	479
<i>Розділ 63.</i> Що було далі? 1949 р.	481
<i>Розділ 64.</i> Що було далі? 1950 р.	482

<i>Розділ 65.</i> Що було далі? 1951 р.	485
<i>Розділ 66.</i> Що було далі? 1952 р.	486
<i>Розділ 67.</i> Що було далі? 1953 р. — 1	489
<i>Розділ 68.</i> Що було далі? 1953 р. — 2	491
<i>Розділ 69.</i> P. S.	496
<i>Розділ 70.</i> 50 %	498
<i>Епітафія</i>	504